

WODIANER-NEMESSURI ZOLTÁN

Végvidék

ANAP KIRAGYOGOTT A HEGYEK MÖGÜL, és fokról fokra elöntötte a váralját. A fűvön harmat csillogott, bársonyos zöldbe borítva a réteket, sárga virágtenger nyílt, és jó szagú leheletet árasztott, az erdők rezzenetlen ácsorogtak, és várták, hogy az ágakat befödje a fény. Ritka balzsamos üde hajnal köszöntött Csobánra. A levegőt méhek zsongása, lombzúgás, csattogó madárdal töltötte be, míg kihajtották a barmot. A bőgés úgy hasított a nyugalmas tájba, mint fejsze a fába, s így is volt: a faluban gyújtóst aprítottak a korai sütéshez. Egy idő után a csapkodás elhalt, halvány füst kanyargott az égre, a csorda elvonult, a mező és a dombhát csöndbe merült.

Nem soká. A sáros utakat kiáltozás, patadübörgés verte fel. Tapolca és Apáti felől lovasok közeledtek égre meredő kopjájkkal, sűrű sorokban ügetve, messziről lengetve a vezérek zászlaját. A palotaiak és a vásoniak egy csapatba verődtek, ugyanígy a sümegiek, reziek, zalaváriak és a többi, kik Vita előtt adtak egymásnak találkozót. Hujjogtak, lovaikat táncoltatták, régi barátok ölelgették egymást, s együtt örvendeztek a fénylő virradatnak, pedig legtöbbször átnyargalta az éjszakát. Jó háromezren verődtek össze a környékbeli várakból. Aki tehette, eljött legjobb gúnyjában, fényesre pucolt fegyverekkel, bár a hosszú vágta porral lepte be a csizmákat és a lovak szőrét. Sisakok, tollas süvegek, posztó és bársony fejfödők, köpenyek, hímzett menték, láncingek, rákfarkas páncélok színes egyvelege tarkállott mindenfelé. Egyesek zsákmányolt selyemkaftánban díszlegettek, övükbe görbe dzsizálokat és jatangonokat tűztek, s a nyereg mellé gyöngyházzal kivert török kurtányt akasztottak, de a többség íves magyar szablyával és kopjával jött. A szigetiek érkeztek utoljára. Magyar Bálint és Horváth Gáspár, haragosok lévén, kimérten üdvözölték egymást, míg a többiek üvöltve köszöntötték a cimborákat, és szakértő szemmel méregették, ki milyen zsákmányra, fegyverre, ruhára, lóra tett szert. Összevegyülve dicsérték vagy épp fitymálták, de tréfálkozva, góg és indulat nélkül, csak hogy mutassák: a szerencse messziről megismerszik. Ezek a legszebb pillanatok: mikor az örökös ínséget, a téli fagyokat, a tétlenséget, az unalom nyűgjét váltja a nyár, a találkozás öröme, a viadal előtti izgalom, Gyulaffy látása és a török keserve, mert hogy kétség nem fér hozzá, kit visznek majd, és ki hagyja el élve a mezőt. Nem ezért érdekes ennyit nyargalni, hanem hogy elmondhassák: az összecsapás szemtanúi voltak. A jelenlévőkre is háramlik valamicske dicsfény, a jó elbeszélőt figyelmesen hallgatják, s előbb-utóbb a próbált vitézek közé sorolják.

A kölykök odébb hajtották a barmot, és futásra készen lépésről lépésre közelebb sompolyogtak. Csillogó szemmel bámulták a lószerszámot, a kopjavégen csapkodó zászlókat, a címeres pajzsokat, szablyákat, sisakokat és láncingeket: megannyi rettegett és csodált hadieszköz. Óvatos léptekkel közeledtek a keszi, a rátóti és a diszeli jobbágyok – a hegyesdiek

Részlet a májusban megjelenő regényből.

a török miatt nem jöhettek –, s a fegyveres sokadalmat biztos távolból nézegették. Tudták, hogy nem ajánlatos a fölgerjedt katonák útjába keveredni, mert sebesen csattan a kardlap vagy a korbács. Egy idő után megnőtt a feszültség, a kopjások a nyeregben ágaskodva Csobánc felé tekingettek, hogy elsők közt üdvözöljék az érkező László urat, de a várálján nem mozdult semmi.

Hegyesd alatt az erdőszél hirtelen megelevenedett, a fák alól kirobogott egy alaj szpáhi, szétnyíltak, legyező alakot formáltak, és a mezőre vágattak. A várnép irigyen sóhajtott. Ennyi nemes paripa nagy kísértés a jó lovúaknak is. A paták alatt dübörgött a rét, végül elhalt, a szpáhi két-háromszáz ölnyire megtorpantak, és sorba rendeződtek. Csak a vezéri boncsok csapkodott a szélben, egy-egy ló nyihogva ágaskodott és horkant, de nem hagyták kitörni. Alltak rezzenetlen.

Az erdőből kilépett egy század janicsár, és vállra vetett puskákkal fölzárkózott az arcvonalhoz. Pontos, takarékos mozdulataikat a magyarok mind megcsodálták. Az alakzat megtartása nemhogy egyenetlen dimbes-dombos terepen, a réten is bámulatos fegyelemre vall. A kopjások inkább tartanak a janicsároktól, mint bármely más fegyvernemtől, beleértve a szpáhiakat, mert előbbieket, talpasok lévén, a végsőkéig küzdenek, utóbbiak, bár képzetek és ördögien vakmerők, cselből vagy a túlerő láttán könnyen megfutnak. Lovas ember különben is idegenkedik a gyalogharctól és a puskatűztől.

A török fölvonulás pár percig tartott, de a várakozás így is megviselte az idegeket. A magyarok kapáló lovaikat csitígtatták, és türelmetlenül nézgelődtek, majd a dombhajlat mögül szapora dobogás hallatszott, a csalitasból kibukkant a menet, élén Gyulaffyval. Másfél tucatnyian követték. A várúr hatalmas, tizenhat markos lován, tollas sisakban óriásnak látszott. Bal felét eltakarta a hosszúkás pajzs, jobbját a vaskos kopjanyél, a szár a ló nyakára vetve, mögötte ügetett az apród és a vasba öltözött csobánciak.

A várnép fölüvöltött: – Vivát Gyulaffy!

Az ordítás betöltötte a rétet, a liget szélén legelésző gulya megriadt, és odébb sírült. A lelkesedés ráragadt a parasztokra is, földobálták a süvegeiket, és versengve éltették László urat. A várakozás úgy hullámzott a mezőn, mint búza a szélben, az emberek kiáltottak, az odamerészkedő asszonyok visongtak, pár ideges paripa felnyihogott. A törökök csatarendben némán várakoztak.

László úr Miskára szólt:

– Ügyelj az emberekre! Bármilyen gyanúsát láatsz, futás a várba! Vannak itt ellenségeim bőven. Főként Magyar Bálintot vigyázd!

A főlegény bólintott, Gyulaffy hang nélkül megkerülte az éljenzőket, és a rét közepére nyargalt. Az apród lóhossznyira követte. A török arcvonalból kivált egy szpáhi, rövid vágatában elébük robogott, és kérdezett valamit. A várúr ráförmedt:

– Nincs mit beszélni. Kúdd a vajdát!

A török elporzott, és Memivel tért vissza. Az aga a nyeregben mélyen meghajolt:

– Köszöntlek, nagyúr. Bajazid kérdi, mivel kezdjen. Karddal vagy kopjával?

Gyulaffy komoran mosolygott:

– Szablyával tovább tart.

– Úgy legyen. Ló, fegyver meg a többi a győztesé?

– Szokás szerint. Azér' kötöttem aransarkantyút. Meg itt a nyakamban ez az aranylánc.

– Senki se csúfolja meg a holtat?

Gyulaffy eltürelmetlenedett:

– Sose tettem, eztán se fogom.

A két török megfordult, és elügetett, míg a magyarok széthúzódtak, hogy a viadal minden részletét lássák. A nap fölszárította a harmatot, a virágos fű tarka szőnyeget terített a lovak alá, a paták nyugtalanul kapáltak. A szpáhik közül kivált egy szikár harcos, sisakja köré csavart zöld turbánban, láncingben, kerek pajzzsal, villogó szablyával. Gyönyörűen ívelt nyakú lován nyílként száguldott a rétre, és körbetáncoltatta Gyulaffy előtt. A várúr hatalmas ménje Bajazid mellett lassúnak és darabosnak látszott. Csak hullámzó, széles szügye, tágló orrlyukai és inas lábai mutatták, mekkora erő és gyorsaság rejlik benne. Türelmetlenül rágta a zablát, de László úr kemény kézzel fogta. Összehúzott szemmel figyelte a vajdát, bár tudta, hogy ügyessége és a csodás arab telivér fitogtatása nem neki – a szpáhiknak szól. Ez csak afféle játék; később fordul a dolog komolyra.

Magához intette Ádámot, markába nyomta a kopját, az apród átvette és ellovagolt. Hangoz sóhaj szállt, az emberek tátott szájjal, gúvadó szemekkel közelebb nyomultak. Mostantól az Úr dönt, kinek ad győzelmet, bár Gyulaffy ijesztő nyugalma biztatónak tűnt. A várúr faroltatta a csődörét, kihúzta a szablyát, és egy villanással fölemelte. Védett oldalával fordult Bajazid felé, amaz szintűgy. A ló nyakára vetve a szárat lassan körbeügettek.

A vajda hirtelen kiugratott, és villámgyors mozdulattal Gyulaffyra sújtott. A pajzs nagyot koppant. A lovak idegesen forgolódtak, csillogtak a pengék, döngött a gyepe, de a két szablya nem keresztezte egymást. Gyulaffy tovább farolt, mintha ki akarna térni, Bajazid követte, és ismét sújtott, akkora erővel, hogy a pajzsról egy darabban esett le a festék. Nem sokra ment vele. A várúr hátrált, kardjával fogva fel a záporozó csapásokat, csak arra ügyelt, hogy a másik ne férjen hozzá.

A vajda úgy tett, mintha vágni készülne, közben rést talált, cseles mozdulattal előre szegezte a pengét, és döfött. Mindenki hallotta, hogy koppan a hegy, acél az acélon karistol. Törökök–magyarok a küzdőkhöz egyre közelebb húzódtak, s a vagdalkozást nehéz lélegzettel figyelték. Képzett csatalovaik megnyugodtak, és lehajtott fejjel egykedvűen harapdálták a pázsitot.

A viadal váratlan fordulatot vett: Gyulaffy ágaskodtatta a lovát, ledobbant, Bajazidra rontott, és könnyörtelenül szorította egyre hátrább. A kerek pajzs épp hogy fölfogta a súlyos pengét. A török végül eldobta – Gyulaffy is a magáét –, és karddal hárított. Csengett-bongott a két szablya, élükön szikrázott a fény, és halálos suhogással akadt össze. A katonák rég nem láttak ilyen erőteljes, villámgyors támadást. A hozzáértőknek úgy tűnt: László úr játszik a vajdával, bár a másik ügyesen védekezett, és maga is bevitt egy-egy veszedelmes döfést, de az edzett páncél lesiklatta. A forgolódo lovak patája egész fücsomókat szakított, izzadtak, nyakukat kiverte a tajték, egymásra vicsorogtak, Gyulaffy ménje rúgni-harapni is próbált. A telivérnek hátrálnia kellett, nehogy a másik letiporja, de könnyebb és mozgékonyabb lévén, sebesen kitört. Gyönyörű látvány – ha gyakorlás, nem életre-halálra menő küzdelem.

László úr megelégette, és egyetlen alulról fölfelé indított csapással kiverte a vajda kezéből a szablyát. A katonák felhördültek. Ekkora jártasságot ritkán látni, bár előfordul; ezért van a kard a csuklóhoz kötve. Bajazid pengéje elszállt, és hegyével a fűbe fúródott. A szpáhik felüvöltöttek, már-már megbomlottak a sorok, de az aga végigszáguldott az arcvonala mentén, és fölemelt karral nyugalomra intett. Kopját szegeztek a magyarok is, de mert a török nem mozdult, leengedték.

Gyulaffy odébb ügetett, magához intette az apródot, és átvette a kopját. Szoborként ült a nyeregben, míg a hitetlenkedő törökök fölfogták, hogy nincs vége az összecsapásnak; a vajda még egy esélyt kapott. Bajvíváskor nem ritka az efféle nagylelkűség, de az ellenkezője sem: a gyilkos küzdelem felkorbácsolja az indulatot, s a felekből kiöli az irtalmat. Csak a másik elpusztítása lebeg előttük, nem a lovagiasság. A gyűlölet rossz tanácsadó, de az vessen követ a viaskodókra, ki élethalálharc közben nem érzi. A krisztusi megbocsájtás békeidőbe illő, a könyörület ritka tulajdonság, s nem jellemző Gyulaffyra, de lám: példát ad ebben is.

A két fél elismerően morajlott. Még a fegyelmezett janicsárok is közelebb nyomultak, fellazultak a sorok, enyhült a gyanakvás. Valami fura összetartozásféle lebegett közöttük; mintha nem is ellenségekként, hanem bajtársakként kezelnék egymást.

Memi vágtaiban vitte a kopját, fölkapta a pajzsot, és a vajda csuklójára erősítette. Gyulaffy már páncélos karjára simult. Megfordultak, futamatnyira ellovagoltak, és égre szegezett kopjaheggyel várakoztak. Súlyos csönd szakadt a rétre, a lovak abbahagyták a legelést, a katonák tekintete az ellenfelekre szegeződött. Visszafojtott lélegzettel várták a rohamot.

A két rúd lebillent, a küzdők helyből vágtaiba ugrattak, és dübörögve megindultak. Bajazid sisakja körül kibomlott a turbán, és zöld szalagként lobogott, László úr sisaktollai fölborzolódtak, és színes csokorként hajladoztak. Mintha megállt volna az idő: a két ló a százölnyi távolságon szinte átvillant, mégis lassúnak látszott.

Azután összecsaptak. Bajazid kopjája épp hogy érintette Gyulaffy pajzsát, és koppanva elzúgott, míg a várúr egy roppanással átverte a vajda mellét. A véres hegy a hátán jött ki. Lovát elsodorta a lendület, ő maga kilódult a nyeregből, és tűre szúrt bogárként vonaglott. A várúr pár lépésen át hurcolta, végül elengedte, Bajazid háttal a fűre zuhant, ujjai a láncinget görcsösen markolták, végül kiszenvedett. A sorokon végighullámozott az elszörnyedés moraja. A katonáknak idejük se volt fölcusúdni. Ilyen gyors ölést László úrtól se vártak.

Magukhoz térve egyszerre üvöltöttek: – Viváát! Viváát, Gyulaffy! Ééljen!

A tomboló lelkesedés tajtékként csapott a hegyoldalba, visszaverődött, és megsokszorozódva egészen Tapolcáig hallatszott. A fákon tanyázó vajrúraj fölrebbent, és riadtan elszállt. A csobánci vár gyilokjárója fejektől tarkállott; ordítottak, dobogtak, öklüket rázták, végül a kiáltások a győztest fönn és lenn egyetlen iszonyú hangorkánba olvadva éltették. A mellvéden a vigyázók, a mezőn a hujjogó katonák örömet lóttak. A szapora fegyverropogás alig akart abbamaradni. A füstfelhők eltakarták a küzdőteret, végül eloszlottak, s újra fölfedték László urat és az átdöfött vajdát. A magyarok máris odanyargaltak volna, de tudták, hogy nem illő; a töröknek joga van fölemelni és tisztességgel lóra tenni Bajazidot.

A szpáhik nem mozdultak.

Végül kivált az aga, és lassan, gyászosan odakocogott. Gyulaffy a nyeregből méregette a hullát. Nem érintette a pázsitot, mert a földbe fúródó kopjahegy megtartotta. Memi lehajolt, egy pillantást vetett rá, leugrott, és mellé térdelt. A várúr látva, hogy könnyek csorognak a szakállán, zavartan elfordult, és odébb ügetett. Futva hoztak egy pörölyt, Bajazidot óvatosan megfordították, a fűből kirántották a kopjavéget, és kiütögették. A sűrű kopácsolás még a legkíméletlenebbek fülét is hasogatta. A várnép hideg-
lelősen borzongott, míg a janicsárok levették a sisakot, a láncinget és a görbe tört, föl-

szedték a kardot, a fegyvereket Gyulaffy lábai elé rakták, a tetemet egy vezeték lóra emelték, és nehéz léptekkel elvonultak.

Memi odavezette a gazdátlan kancát, és várakozva meredt László úrra: hátha igényt tart Bajazid csizmájára, kaftánjára, selyemturbánjára, főképp utóbbira, mivel kendőnek is jó. Amaz ráförmedt:

– Lova, fegyvere köll, semmi más. Tisztuljatok, mielőtt rátok megyünk!

– Tág lelkű vagy, nagyúr!

– A vajda hírneves vitéz vót. Soká élhetett vóna, de a sors másként döntött. Az Úr legyen véle... és véled is. Na, eriggy! Még találkozunk.

Az apród leugrott, összekapkodta a vajda fegyvereit, és a magas török nyeregbe kötözte. Örömmel ült volna rá, mert ilyen gyönyörű kancán még sose lovagolt, de László úr borús pillantása semmi jót nem ígért. Az érzékeny telivér le is vetheti a várnép szemé láttára, márpedig ekkora csúfságtól sose szabadulna meg. Bory Ádám? – kérdik, mire a válasz: – Gyulaffy apródja, tudjátok, az a kölyök, aki nem bírta megülni Bajazid lovát. Úgy elzuhant a kis tökmag, mintha ágyúból lőtték volna ki.

A vászonkői Gáspár úr örömevel nem bírván, odanyargalt. Barátként megtehetette, s ezzel is mutatni akarta, hogy nem gyúrte le a köszvény. Meg se szólalhatott, Gyulaffy ráförmedt:

– Menjetek haza!

– A pokolba, László! Hoztunk bort, elemőzsiát... csak megünnepelünk!

– Éngem ugyan nem. Táguljatok!

– Na de..

Gyulaffy hozzá hajolt, és halkan morogta:

– Megcsapott a halál szele. Furcsa, de sajnálom a vajdát. Egy korty le nem menne a torkomon. Tört kéne ülni, nem vigadni. Na, Isten áldjon!

Megfordult, és háta mögött az apróddal elügettek. A rét túloldalán a törökök is elvonultak, míg a magyar sereg hitetlenkedve meredt László úrra: csak nem hagyja őket faképnél? Végül muszáj volt hinni a szemüknek: Gyulaffy széles páncélos hátát mutatva a kopjásokkal lépésben ellovagolt. Távolabb felbőgött a gulya, a madarak újból rázendítettek, a küzdőtérre gólyapár ereszkedett, és peckesen lépdelt a fűvön. Az erdőalját megsuhintotta a foltámadó szél, a visszatérő varjúraj a fák fölött kavargott, és károgva leste, mikor hagyják el lovak és emberek a mezőt, hogy kedvükre csipegessenek hullott magvat és kukacot.

A sümegiek csalódottan morogták:

– A Gyulaffyak mind ilyenek.

– Fene a dölyfös fajtáját!

– Ifjan emberségesebb vót!

– Nagy harcos, de nem közösködik velünk.

– Bűdös néki a vitézlő rend!

A kapitányok azt hitték, a győzelmi lakomán töviről hegyire megbeszélük a párviadalt, majd az ostromot, elvégre közvetlen érdeke Gyulaffynak – de nem: a várúr és emberei a küzdőtérrel szó nélkül elhagyták. Még odahallott a fegyverzörgés és a távolodó paták dobbanása, végül a dombhajlat elfödte a kopjakon libegő zászlócskákat is. A várnép az üres réten keserű szájjal tipródott.

Gyulaffyt jobbról-balról közrefogták a fiai, mögötte az apród, Fokos Máté, a vén Taróczi, Dobokay uram, a főlegény és a kopjások. Ráérősen ügettek, hisz mögöttük

a halál, előttük az élet, a fénylő-zsongó táj, az ígéretes jövő, Csobánc újabb dicsősége, a nagymama megnyugvása.

László úr hátraszólt:

– Gyermek, Ádám!

Az apród vidorán léptetett mellé.

– István, Lackó nézők vótak, te pedig szógáltál. Tiéd a vajda kardja és sisakja. Majd belenősz.

– Nagyuram...

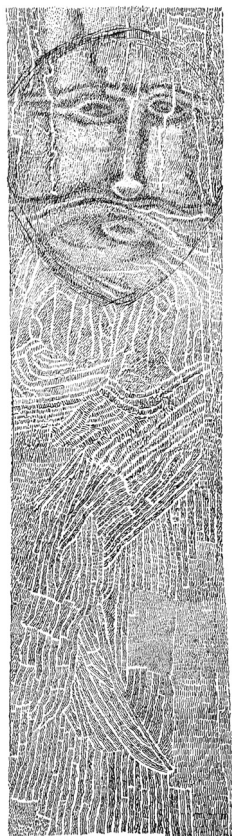
– Szót se!

Taróczy halkán morogta:

– Szép ajándék a kislegénynek! Még szebb, hogy megszabadultunk Bajazidtól.

Gyulaffy borúsan meredt rá:

– Semmit se jelent, míg a pogány el nem takarodik. E szabad országban csak azt tehetjük, amit szabad. Nincs mit ünnepelnünk.

Őseink

WODIANER-NEMESSURI ZOLTÁN (1948) író, forgatókönyvíró, kommunikációs szakértő, főiskolai vendégtanár. Eddig közel félszáz hosszabb elemzése, tanulmánya és hét kötete látott napvilágot. A Magyar Páneurópai Unió elnökségi tagja.